

Multiculturalitate / interculturalitate în bibliotecile publice Tendențe europene

CSIKI EMESE
Biblioteca Județeană Mureș

Existența sau inexistența fizică a unui zid, nu are nimic de-a face cu palpabilitatea sa. Primul zid e scutul auri personal, al sferei intime, următorul apără relațiile personale, nimeni nu are ce căuta aici neinvitat, mai apoi urmează zidurile profesionale, culturale, cele etnice... Marele zid chinezesc era un zid protector, care a devenit unul de izolare culturală, cel al Berlinului unul politic, care emana dispreț și ură. Istoria se repetă, subliniind limitele minții umane.

Europa bătrână, cu diversitatea și miopia ei culturală, elaborează unul după altul modele de conviețuire în peisajul dezolant al labirinturilor de ziduri.

- Modelul suedez¹, în care se explică de ce este evitată până și orice discuție neplăcută: suedezii au, la nivel european, cea mai mare rată a sinuciderilor.

- Imaginea iluzorie a toleranței perfecte: Elveția². Doar că, întotdeauna nivelul de trai compensează multe lipsuri. Iar conviețuirea pașnică a elvețienilor este doar aparentă: ei trăiesc unii lângă alții, în cantoane foarte bine separate. Iar secretul lor este asimilarea! Dacă un italian se mută într-un canton francez, el este automat obligat să-și schimbe cultura! Parcă nu are un iz prea democratic...

¹Åke Daun, *Mentalitatea suedeză*, București, Humanitas, 1995.

²*A svájci modell din Bíró Béla - Egyensúlykényszer*, Budapest, s.n., 2004, p. 245-251.

Politica este arta acceptării realităților. A realității că trăim cu mirajul obligativității echilibrului. Nu ne acceptăm din convingere. Motivul este frica, nevoia, interesul ș.a. Sentimentele umane cele mai valoroase, unul și unul!

Anii '80 - '90 din secolul trecut, au fost foarte concludenți pentru tensiunea care a existat și poate e prezentă și acum. După destrămarea URSS, conflictul patetic dintre comunitățile etnice sau religioase din Bosnia-Herțegovina, cel din Caucaz³ ș.a. izvorăsc din criza datorată căutării febrile a identității culturale. Identitatea veche de cetățean al unei republici federative și-a pierdut complet sensul.

9 mai, Ziua Europei, ideea Pan-europenismului, Robert Schumann sunt doar niște concepte și numai atât pentru mulți, nici atât pentru primejdios de mulți.

Mai sunt doar câteva luni până la integrarea noastră în U.E. Dacă nu altceva, poziția noastră geopolitică ne avantajează: nu putem sta deoparte aici, în mijloc! Ca și aderarea la NATO, va fi un fapt istoric în beneficiul nostru, iar reconcilierea inevitabilă: fie ea *istorică*, cum a fost cea franco-germană, sau *isterică*, cum e cea israelo-arabă.

Deschiderea granițelor va putea duce și la schimbarea compoziției populației unor regiuni, formă de organizare administrativă foarte populară în noua uniune. Din experiența țărilor recent integrate, separarea regiunilor va fi precedată de un proces tare anevoios, lupta politică va fi cel puțin spectaculoasă.

Va începe procesul demolării zidurilor dintre noi. Creșterea gradelor de libertate creează stres în prima instanță, apoi nesiguranță și, spre final, curiozitate. Noua viziune depinde de nivelul de cultură, de gradul de informare corespunzătoare, de pregătirea efectivă sufletească. Vor apărea o puzderie de noi noțiuni și impulsuri, sentimente contradictorii și schimbătoare, la care momentan doar ne putem gândi.

³Mircea Malița, *Zece mii de culturi, o singură civilizație: Spre geomodernitatea secolului XXI*, București, Nemira, 1998, cap. XIX.

Documentația trimisă din țările deja membre celor care deocamdată sunt doar aspirante, face parte din politica de pregătire. Nu este un act caritabil, ci un suport, o mână întinsă, care constituie un avantaj pentru ambele părți. Foarte bine. Demnitarii parlamentului european, fără a analiza prea amănunțit motivația lor reală, sunt conștienți de valoarea reală a informației sau a lipsei ei. Este vorba de timp și bani. Pentru toată lumea. Interesul e comun. Problema constă doar în conștientizarea acestuia.

Informarea populației cu aceste noutăți, ca un proces continuu, va fi o nouă provocare pentru bibliotecă, și nu procurarea materialului informativ va reprezenta primul impediment. Biblioteca are un rol director, ca o instituție care poate elimina inegalitatea șanselor și alienarea socială, care n-are nimic în comun cu statutul politic.

Factorul uman va constitui latura cea mai provocatoare. Pe baza documentelor care dezbat planul de dezvoltare pe termen lung, se cristalizează tendințele educaționale în U.E.: factorul uman este omniprezent, ca și resursele umane, alături de educație și formare care se leagă în mod natural de el.

Valorile și valoarea educației, precum și prototipul cetățeanului uniunii sunt tratate împreună, fiind concepte inseparabile. Dintotdeauna, scopul educației este transmiterea și crearea valorilor. Întrebările și suspiciunile care apar sunt legate de veridicitatea, credibilitatea și importanța acestor valori. În noua uniune, o valoare este reprezentată de modul de viață constructiv, care este valoros pe plan social, dar rodnic și pentru individ.

Baza acestui concept este oarecum neclară, și se poate suprapune în fond cu acel prototip al cetățeanului uniunii, care este foarte bine conturat deja de documentele care prezintă mecanismele de funcționare, pretențiile, perspectivele de dezvoltare și strategiile U.E. În aceste documente este specificat: *„Programul de educație al fiecărei țări conține elemente socio-afective, de obicei în formă destul de generală, care vizează dezvoltarea personalității copiilor (dezvoltarea independenței și a sentimentului de*

responsabilitate) precum și a relațiilor interpersonale (respectul față de ceilalți, și acceptarea alterității lor).⁴

Școlii îi revine segmentul vârstei școlare, iar pentru restul populației biblioteca va trebui să preia ștafeta, ca o instituție cu un rol de educare de mult consacrată.

Din punctul de vedere al comunicării, instituțiile reprezintă formele durabile în timp ale interacțiunii umane, care organizează relațiile dintre oameni după anumite criterii, și normează comportamentul lor conform unor roluri specifice. Instituțiile pot activa într-adevăr eficient numai prin aceste manifestări „programate.”⁵

Educația interculturală începe cu un obiectiv focalizat: educația multietnică, cu repere de acțiune precis delimitate, pentru a se orienta tot mai evident și sistematic spre **educația globală**. Esența acestui demers este centrarea sa asupra realizării **înțelegerii, acceptării și asumării diversității umane**, în toate ipostazele ei.

În perioada de după 1989, societatea civilă română, O.N.G.-le se luptă pentru a accentua acest aspect. Deocamdată fără rezultate prea evidente. Vâscozitatea afectivă, lipsa de motivare se dovedesc niște inamici rezistenți.

Efectuând o cercetare în acest sens, intitulată *Identitatea și alteritatea la „proba” cântarului*, s-au configurat câteva rezultate cel puțin „triste.” procesul de modernizare, de expansiune a modernității, este cel mai important **fenomen de interculturalitate, de aculturație și enculturație** cu aplicație la nivelul marilor comunități culturale și nu al indivizilor sau grupurilor mici. Fără îndoială că succesul modernizării a fost cu atât mai solid, mai rapid și mai stabil, cu cât comunitățile au fost mai cultivate, prin urmare mai educate, inclusiv în dimensiunea interculturală.⁶

⁴Bábosik István, *Nevelélmélet. Nevelés az Európai Unióban*, Budapest, Osiris Kiadó, 2004.

⁵Ungvári Zrínyi Imre, *Dialógus. Interpretáció. Interakció. Közelítések a kultúra kommunikatív értelmezéséhez*, Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2005.

⁶Teodor Cozma (coord.), *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*, Iași, Polirom, 2001.

Educația interculturală înseamnă o abordare pedagogică a diferențelor culturale, strategii prin care se iau în considerare specificități spirituale sau de alt gen, evitându-se pe cât posibil, riscurile ce decurg din schimburile inegale dintre culturi, sau și mai grav, tendințele de minimizare a culturilor.

Conceptul de aculturație se studiază în cadrul psihologiei sociale. Cercetările au evidențiat că **stresul aculturativ** (una din problemele emigranților) este legat de caracteristicile societății primitoare: dacă există respingere, sau în loc de integrare se cere asimilare, acesta este mai intens.

Psihologia interculturală stabilește relația dintre social și psihic și permite o „privire înapoi” asupra propriei noastre societăți și a instituțiilor sale, asupra propriei noastre enculturații. Este primul pas spre decentrare și depășirea etnocentrismului.⁷

Biblioteca are un rol integrator derivat din caracteristica sa intrinsecă, de a fi a tuturor. O dovadă este rolul ei jucat în acest sens în cartierul londonez Croydon. Populația lui de peste 331 de mii de locuitori este deosebit de variată: diferite culturi, etnii, limbi și situații sociale. 36 % din locuitori sunt de culoare, în afara englezei se vorbesc cel puțin 85 de limbi, iar numărul refugiaților și al imigranților crește de la an la an. Baza strategică a serviciilor menite să servească integrarea este un plan elaborat pe 10 ani în acest sens: **Cadrul viitorului: biblioteci, învățare și informare pentru decada următoare** (Framework for the Future: Libraries, Learning and Information in the Next Decade). Punctul forte al planului este: „*bibliotecile trebuie să considere realizarea integrării sociale ca și obiectivul lor primordial.*” Pentru administrația locală, unul din obiectivele primordiale era: „*accesibilitatea mai eficientă și mai corectă a serviciilor bibliotecii.*”

Rolul integrator se obține prin celebrarea diferitelor culturi, prin colaborarea efectivă cu școlile teritoriale, cu acțiuni pentru copii instituționalizați, pentru copii dislexici, cu cărți bilingve. Cu finanțare guvernamentală se organizau diferite acțiuni pentru familii, invitând persoane publice. Interesul este un imbold prea complex pentru a fi neglijat; la aceste

⁷Pierre Dasen..., *Educația interculturală: experiențe, politici, strategii*, Iași, Polirom, 1999.

întâlniri se împărțeau diferite mici atenții: semne de carte, pixuri, jurnale, care sunt cadouri mici, utile și amintesc mereu de bibliotecă.

Tot în Marea Britanie a început acea mișcare de promovare a cărții / a cititului, care a avut un ecou internațional: The Big Read.

Problemele lingvistice într-o colectivitate multilingvă, cum este U.E., sunt probleme centrale. Anul 2001 a fost anul European al limbilor, scopul fiind încurajarea de a învăța și a-i învăța pe alții diferite limbi.

În cadrul U.E., biroul care se ocupă de situația populației autohtone minoritare sau de situația limbilor autohtone este EBLUL (<http://www.eblul.org>). Aproape 40 milioane de cetățeni folosesc altă limbă decât cea oficială a țării în care trăiesc și condițiile societății moderne nu favorizează utilizarea acestor limbi minoritare, nici nu ajută la supraviețuirea lor. EBLUL a adăugat o clauză la Charta Dreptului Fundamental European și anume *„este de dorit lărgirea spațiului lingvistic și cultural propriu al unei comunități cu membrii altor comunități, prin care să se exprime că diferența de limbă și de cultură este o moștenire comună europeană.”* Există de asemenea Charta pentru limbile locale sau minoritare europene, în care semnatarii decretează că, *„printr-o atitudine fermă este necesară facilitarea păstrării limbilor locale și minoritare.”* (www.mercator-central.org)

Iată câteva exemple de limbi materne minoritare acceptate (limbi moștenite) în Europa (dar nu sunt printre ele acele limbi, care într-o țară sunt minoritare, iar în cealaltă sunt limbi materne): aragona, austriaca, basca, bretona, catalana, corsicana, franco-provinciana, friziana, galica, găgăuza, irlandeza, macedona, occitana etc. Lista nu este exhaustivă.

Acceptarea trebuie să apară la fiecare nivel. Nu este vorba doar de faptul că membrii unei comunități nu cunosc sensul exact al tuturor inscripțiilor afișate, ci de efectul sociopsihologic al multilingvismului. Afișajul multilingv poate constitui o breșă în zid. Transliterarea, este un procedeu în care caracterele scrise într-o anumită scriere sunt convertite în simbolurile caracterelor cum ar fi chirilica sau greaca scrisă. Problema se ivește în cazul soluțiilor alternative. De ex. „Чехов” se poate scrie Tchehov, Chekhov sau Cehov’. Care dintre formatele bilingve este folosită depinde de publicul cărui îi este adresată - persoanelor care vorbesc ambele limbi, sau

persoanelor care vorbesc ori una, ori cealaltă, dar nicidecum amândouă limbile.

Există și alte produse utile ca suport tehnic, bazate pe Unicode, lista lor se găsește la www.fingertipsoft.com. Se folosește la redactarea caracterelor latine extinse de ex. õ å Ð ñ ç æ l etc. Punând accent pe importanța scrierii, respectiv transliterării corecte a diferitelor nume, prin accesarea și descărcarea unor programe specifice, se pot evita momente jenante, care dovedesc lipsa de cunoaștere. Prin acest procedeu simplu se poate afișa și textul japonez în scriere kanji și se poate și redacta. Tastaturile fine sau reprezentarea tastaturii pe un ecran cu atingere rezolvă flexibil utilizarea caracterelor non-latine sau a celor exotice.

Bibliotecile trebuie să trateze cu grijă problemele de limbă în acele comunități în care își oferă serviciile. Dacă o bibliotecă trebuie să deservească o comunitate minoritară, atunci ea trebuie să-și asume rolul de păstrător al culturii periclitate, împreună cu documentarea ei și în general cu tot ce înseamnă asta. Vorbitorii de limbi minoritare vor aprecia posibilitatea menținerii legăturii directe cu bibliotecarul care vorbește limba lor la nivel de a doua limbă maternă.

Instalarea noului program de bibliotecă ALEPHINO și implementarea cu această ocazie, eventual, a tezaurului maghiar va fi un pas imens spre multiculturalitate în microregiunea noastră specifică și atât de sensibilă sub acest aspect.

Îndrumar pentru implementarea unui tezaur poliglot este: www.chin.gc.ca/Resources/Publication/Guidelines/English/index.html sau ISO 5964:1985 (BS 6723:1985): Ghid pentru dezvoltarea unui tezaur poliglot. Este un supliment la ISO 2788, care tratează tezaurul monolingv.

Bogăția multiculturală nu se reflectă doar în fondul de carte ci și în colectarea, organizarea și oferirea informației multilingve. Datele ultimului recensământ evidențiază ca posibili utilizatori:

	români	maghiari	germani	rromi
Jud. Mureș	53,2%	39,3%	0,3%	7%
Târgu-Mureș	50,4%	46,7%	0,2%	2,5%

Dar mai nou avem și utilizatori de origine rusă.

Pe plan local, rromii constituie o minoritate extrem de neglijată cultural, și poate nu numai. Nu demult, s-au dus tratative pentru înființarea la noi a unei școli pentru această comunitate. A trecut aproape ca un eveniment neînsemnat. Filosofia și modul lor de viață sunt total diferite de ale noastre, sunt un popor nomad, cu reguli interne foarte stabile și fixe, dar necunoscute pentru ceilalți, care trăiesc alături de ei de foarte multă vreme. Producția de carte în această limbă este practic inexistentă. În fondul nostru avem un singur abecedar. Și ei fac parte din peisajul nostru etnic. Oare dorim să ne cunoaștem cu adevărat? E vorba de relații interumane.

Dotarea tehnică actuală a bibliotecii noastre nu permite accesul nelimitat al utilizatorilor la Internet. Poate nici n-ar fi nevoie, dacă le-am putea oferi mai multe puncte de conectare în sala de lectură. Folosind laptop-ul lor personal - studenții străini, de exemplu, dar oricine, desigur - ar putea accesa aproape orice pagină web în limba maternă, beneficiind, pe lângă informațiile solicitate, și de un sentiment de confort psihosocial benefic, care, în unele cazuri, ar putea evita agresivitatea. Prin măsuri organizatorice se poate preveni accesarea unor site-uri nepotrivite.

Aplicarea acestor proiecte presupune foarte multă energie, multiple surse materiale și umane, iar desfășurarea lor nu este lipsită de riscuri și necesită experimentări, nici efectele nu sunt vizibile imediat, dar constituie surse de motivație și energie pentru ambele părți.

Totul din jur este în mișcare, uneori chiar și pământul de sub picioare. Unde este și ce reprezintă biblioteca în această lume? Un loc de interferențe sau pur și simplu un mic spațiu neutru între și pentru atâtea diversități?

De-a lungul timpului percepția despre bibliotecă a rămas aceeași, este un centru cultural, în unele cazuri chiar atât de faimoasă, încât este o atracție turistică...

Biblioteca este eternă, ea există pentru toți, păstrând între zidurile sale puncte de plecare pentru oricine dorește să le găsească.

ANEXA

Bibliografie adiacentă recomandată:

- Salat Levente, *Multiculturalismul liberal*, Iași, Polirom, 2001.
- Fernando Savater, *Politica pentru fiul meu*, București, Humanitas, 1999.
- Richard D. Levis, *Să cunoaștem mai bine popoarele lumii*, București, Nemira, 2005.
- *Revista Altera*, nr. 12, 1999; 13, 2000; 16, 2001, Târgu-Mureș, Editura Ligii PRO EUROPA.

Multiculturality / Interculturality in Public Libraries European Tendencies

Abstract

The social phenomenon that takes place in nowadays Europe is the result of political changes and tendencies. Within UE, there are some concepts, such as education and its importance, the archetype of the European citizen, that cannot be separated in the official documents of the Union. If we consider the invisible walls, that separate the diferent national cultures, we may notice that every educational programme has some socio-affective features.

School and library represent the official frame of education; library is the ideal place for intercultural and multiethnic education, having as a main goal the understanding, acceptance and the assuming of human diversity. Library is the perfect place for affirming, manifesting and presenting the various cultures. It is the place that allows a different kind of communication.